

po projekciji filma na festivalu v Dakarju ugotovila, da Senegalci film doživljajo kot ogledalo, da torej v vsebini vidijo interno diskusijo o dogajanju v senegalski družbi. Občutek lokalne obarvanosti filma, ki pa je aktualen tudi za gledalca iz druge kulture, je pravzaprav zelo redek primer med transkulturnimi antropološkimi ali dokumentarnimi filmi. Zato tudi ni nenavadno, da je film zanimiv za zelo raznovrstno občinstvo – gostoval je že v Zambiji, Senegal, Libanonu, Ljubljani, Amsterdamu in Dunaju. S klišeji se ukvarja tudi študentski film *Man of Nature and Me*, ki ga je v Romuniji posnela vizualna antropologinja Orsolya Veeraart. A tokrat so klišeji priročni scenariji, ki jih za lastne potrebe uprizarjanja uporabljamo v vsakdanjih in malo manj vsakdanjih situacijah, npr. ob snemanju filmskega portreta o nas. Avtorica spremlja življenje Gabija – človeka narave. Skozi film spoznavamo njegovo življenjsko filozofijo, vrednote in pogled na aktualna družbena dogajanja. Problem nastane, ko Gabi proti koncu filma spozna in prizna, da je bil do zdaj pod prevelikim pritiskom, da avtoričina vprašanja v njem sprožajo kontradiktorne poglede, da njegovi odgovori verjetno niso iskreni, da brez potrebe mystificira itn. Avtorica je bila presenečena, počutila se je naivno, ker je slepo sledila naraciji svojega pripovedovalca, izgubila je tudi motivacijo, da bi film dokončala. A pri poznejšem ogledu gradiva se je njeno mnenje spremenilo, spoznala je, da lahko naredi film o filmu ali metafilm. Dejansko se ji je posrečilo zapisati trenutek transformacije pogleda, ki spremeni percepcijo določenega fenomena. V domeni observacijskega filma se ta točka imenuje »privilegiran trenutek« in je za mnoge avtorje največji dosežek dokumentarnega filma ali vizualne etnografije. Film *Common Roads: Pilgrimage and Backpacking in the 21st Century* je primerjava sodobnega romarstva in popotništva mla-

dih. Zanimiv je predvsem zaradi strukture in uporabe posebnih narativnih postopkov. Avtor, vizualni antropolog Tommi Mendel, je v svoji nameri zelo neposreden, odločil se je, da bo primerjal potovanja dveh mladih deklet iz Švice, ena se odpravi na Jakobovo romarsko pot (Camino), druga pa z nahrbtnikom na popotovanje po Južni Aziji. Ker sta posamični pripovedi prepleteni z vzporedno montažo, se gledalec ne more izogniti premišljevanju, koliko sta si fenomena romarstva in pohodništva podobna in koliko sta si različna. Dokumentaristično senzibiliziran gledalec bi se lahko takoj začel spraševati, ali ni to prevelika redukcija fenomena, ali ni to preveč »tezni« pristop, ki posameznike in dogajanja zameji s koncepti in kategorijami, da npr. osebe ne moremo dojemati kot posameznika, temveč najprej kot predstavnika nečesa. Mendel je na pomisleke odgovarjal, da je to le filmična retorična figura ali narativni obrazec, ki interpretacijsko ni toliko zavezujoč, da bi vsilil shematično gledanje. Nekateri gledalci so npr. v ospredje postavljali karakterne razlike med protagonistkama, popotništvo in romanje pa sta bili v ozadju oziroma zanje nepomembni – to je vsekakor znak, da film ni enodimenzionalen. Tudi v sklepu filma se tematika odpira za novo podtemo – doživljanje časa in vsakdanjega ritma –, in se ne zgošča v osnovni primerjavi, kar razširi tematski horizont. Lahko rečemo, da gre za intriganten film, ki ga je treba videti, da se lahko opredelimo.

Tudi naslednje leto bo festival potekal na začetku marca. Prizadevali si bomo, da nas bodo obiskali vsi avtorji in tudi drugi vizualni antropologi, s katerimi bomo lahko imeli zanimive strokovne razprave. Za slovensko vizualno etnografijo je prireditve zelo pomembna, ker zagotavlja prostor za izmenjavo pogledov in izkušenj.

DEF PO DEF

Podobe šolstva v Afriki in Poletna muzejska noč

Organizatorji mednarodnega festivala *Dnevi etnografskega filma / Days of ethnographic film – DEF*¹ želimo povečati gledanost filmov v širšem slovenskem prostoru. Festival se dogaja marca v Ljubljani, potem so izbrani filmi prikazani udeležencem *Poletne šole vizualne etnografije* (v organizaciji Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU) in pri predmetu Vizualna antropologija na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. Letošnja pobuda, da muzejem, galerijam, inštitutom, filmskim klubom in društvom po Sloveniji (lahko tudi zunaj nje) omogočimo filmske večere »DEF po DEF« z izbranimi filmi, izvira iz prepričanja, da bi etnografski filmi zlahka pritegnili tudi gledalce zunaj Ljubljane oziroma občinstvo specializiranih ustanov v Ljubljani. Prva taka dogodka sta se odvila letos maja in junija v Ljubljani. Pred mednarodnim

dnevom muzejev smo Slovenski šolski muzej (SŠM), Slovenski etnografski muzej (SEM)² in organizatorji DEF 15. maja 2014 pripravili dvodelni tematski dogodek *Podobe šolstva v Afriki*, ki smo ga koordinirale mag. Marjetka Balkovec Debevec v imenu SŠM, Nadja Valentinčič Furlan v imenu SEM, DEF in Slovenskega etnološkega društva (SED) in Tina Palaić kot izvajalka delavnice. V prvem delu smo spoznali Slovenski šolski muzej in njegovo razstavo *Šola – ključ za razvoj. Šolarji Angole, Malavija in Gane*, ki jo je predstavil eden od avtorjev, Tomaž Gorenc. Razstava je temeljila na konkretnih izkušnjah treh takratnih vodičev muzeja (Tomaža Gorenc, Polone Koželj in Tine Palaić), ki so opravljali prostovoljno delo v izobraževalnih ustanovah treh afriških držav. Ob razstavi je izšel razstavni katalog in kot

1 Več na: www.def.si.

2 Dogodek je potekal v SEM, ker SŠM nima primerne opreme za predvajanje v HD tehniki.

* Nadja Valentinčič Furlan, univ. dipl. etnol. in kult. antrop., anglistka, muzejska svetovalka, Kustodiat za etnografski film, Slovenski etnografski muzej, 1000 Ljubljana, Metelkova 2, nadja.valenticic@etno-muzej.si.

Prizor iz filma *Knowledge is light* (režija Noémie De Pas in Tit Brecej, Burkina Faso, 62 min., 2013).

Prizor iz filma *Life in stills* (režija Tamar Tal, Izrael, 58 min., 2011).

spremljevalni program delavnica o stereotipih o narodih. Tina Palaić je delavnico tokrat prilagodila obiskovalcem: od 15 udeležencev je bilo kar deset sodelavcev muzejev, zato smo osvetlili odgovornost muzejev pri preseganju stereotipov. Poročali smo, kako to načelo že vključujemo v pripravo razstav in programov, ter razmišljali, kako še lahko povečamo našo občutljivost, tako v ustanovah kot pri obiskovalcih.³

Na filmskem delu dogodka se je zbralo 35 gledalcev. Film *Vednost je luč* (*Knowledge is light*, Noémie De Pas in Tit Brecej, 2013) sopostavlja dva sistema predajanja znanja v Burkini Faso. Šolski pouk pretežno poteka v francoskem jeziku in je nasledek kolonialne šole z začetka 20. stoletja; prvotni namen je bila asimilacija prebivalstva. Afriški intelektualci, učitelji in umetniki opozarjajo, kako močno šolski sistem označi učenčevo znanje, način razmišljanja in odnos do sveta, in to za vse življenje. Mnogi učenci v mestih povedo, da ne znajo več izvirnega jezika svojih staršev in da nimajo stika s tradicionalno kulturo rodbine. Najboljši učenci želijo študirati v Franciji in se potem redko vrnejo domov. Prikazana so prizadevanja griotov, pisateljev, glasbenikov in pesnikov, da s pripovedovanjem, glasbo in rituali mlade spet pritegnejo k tradicionalni kulturi in koreninam. Te, izročilne načine prenašanja znanja uvajajo v prostem času kot dopolnilo in protipol sodobni šoli.

Avtorja Noémie De Pas in Tit Brecej sta po filmu povedala, kako sta navezala stike s šolami v Burkini Faso in pridobila zaupanje učencev, pa tudi kako sta odkrivala ljudi, ki si prizadevajo za ohranjanje tradicionalnih načinov prenašanja znanja (gre za posameznike, ne za gibanje). Poročala sta, da so v Burkini Faso, drugod po Afriki in v Kanadi film zelo dobro sprejeli, medtem ko se Francozom, celo mladim popotnikom in svetovljanom, zdi prekritičen do roke, ki jim daje znanje. Diskusija se je dotikala predvsem vsebine filma, primerjali smo značilnosti in pomanjkljivosti šolskih sistemov po svetu. Tudi v Sloveniji in Evropi v zadnjih letih zaznavamo kritiko šolstva in pobude za učencem prijaznejšo šolo. Veliko pozornosti je zbudil avstrijski dokumentarec *Abeceda* (*Alphabet*, Erwin Wagenhofer, 2013), ki opozarja na premočno usmerjenost evropskih, ameriških in ki-

tajskih šol v individualizem, tekmovalnost in porabništvo ter na zanemarjanje ustvarjalnosti, celovitosti in občutka za skupnost. Podobno kot se je film o šolstvu lepo vključil v program Slovenskega šolskega muzeja, se je dokumentarni film *Življenje na fotografijah* (*Life in stills*, Tamar Tal, 2011) prilegal vsebini Galerije Fotografija, ki jo vodi etnologinja in fotografka Barbara Čeferin. Izraelska filmarka Tamar Tal je posnela film o bogati fotografski zapuščini pokojnega Rudija Weissensteina, ki je bil ob ustanovitvi Izraela uradni državni fotograf, in o družinski galeriji Hiša fotografije, katere obstoj ogroža načrtovana prenova mestnega jedra. Zgodba je prikazana skozi simpatičen, mestoma humoren in kljub konfliktom topel, iskren odnos med 96-letno Rudijevo vdovo Miriam in vnukom Benom, ki ju zbliža prav reševanje družinske galerije in dediščine.

Na Poletno muzejsko noč, 21. junija 2014, si je film ogledalo 27 ljudi, med njimi tudi nekaj tujcev. Na trenutke film daje vtis, da je režiserka protagonistice usmerila, kako naj vpletejo zgodbo o družinski tragediji (Benov oče je umoril svojo ženo in potem pokončal še sebe, kar je posebej prizadelo ženine starše in seveda tudi Bena). Avtorica, ki je bila marca navzoča pri projekciji filma na DEF, je povedala, da je dogajanje snemala več let in da je spontanost pri protagonistih dosegla tudi s tem, da je v galeriji postavila kamero, jo vključila in se sama umaknila. Obenem je priznala, da se ji je zdel družinski zaplet zelo pomemben za razumevanje zgodbe, in je iskala način, kako ga vpeljati. Zdaj ga spoznamo v pogovoru med Benom in njegovim partnerjem ob selitvi v skupno stanovanje. Režiserka je film namreč zasnovala na (bolj ali manj spontani) komunikaciji med protagonistin in se je načrtno izognila klasičnim intervjujem.

Morda je to dejstvo pri enem od gledalcev sprožilo občutek, da gre za igrani dokumentarec ali celo igrani film, kot je povedal po ogledu. Pojasnila sem, da gre za dokumentarni film (tako ga označuje tudi režiserka), da pa so protagonisti in njihovi odnosi avtentični, drugače bi filma ne sprejeli na festival DEF. Verjetno je pomen dogodkov DEF po DEF tudi v tem, da gledalci sploh spoznajo etnografske filme, da zaznajo, kakšna je razlika med etnografskimi in dokumentarnimi filmi in da se zavedo, da zelo soliden izbor novejših produkcij vsako leto vidimo tudi v Sloveniji.

Dober film pa tako ali tako ljudi začara z vsebino, jim da misliti in spodbudi pogovore.

³ Več o tem v članku Tine Palaić v tej številki *Glasnika SED* na Muzeoloških straneh.